

A Társaság megalakulása szerény keretek között történt, minden fölösleges szólam és propaganda-hadjárat nélkül. Jó példa ez a Csemadok többi munkaszakaszának tevékenységéhez is. A kivívott jogokkal élni kell tudni és ki kell használnunk az eddig törvényesen adott lehetőségeinket. Csak az elért jogokkal való élés után tudunk továbblépni, csak ez után lehetséges nemzetiségi jogainknak igényeinkhez mértén való kiteljesedése. Szívós, kitartó munkára van szükség ahhoz, hogy eddigi munkánk eredményeit a gyakorlati életben falvakon, járásokban is gyümölcsöztethessük. Programszerűen fejleszteni kell kultúránkat, ápolni kell nyelvünket, fokozni kell népművelési tevékenységünk intenzitását. Ezeknek és a többi programba foglalt feladatoknak megvalósítása szükségessé teszi minden Csemadok-tag aktív munkáját és fegyelmezett, határozott, öntudatos kiállást követel meg.

VARGA SÁNDOR

Hét, 1969. június 8. 11. p.

97

Pozsony, 1969. július 21. A nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásával kapcsolatos politikai irányelveknek a szlovák kormány Nemzetiségi Tanácsa által kidolgozott és a legfelsőbb politikai szervek elé terjesztett tervezete.

N Á V R H
p o l i t i c k ý c h z á s a d
realizácie ústavného zákona zo dňa 27. októbra 1968 č. 144/1968 Zb.
o postavení národností v SSR.

Po roku 1948 sa postupne vytvárali a v praxi uplatňovali nové zásady a princípy politiky KSČS a socialistického štátu voči národnostiam. Aj v súvislosti s orientáciou na riešenie slovenskej otázky sa pozornosť komunistickej strany a štátu vo vzťahu k menšinouj problematike presunula v tomto období na Slovensko, kde počet a spoločenská váha národností boli oveľa väčšie než v českých krajoch.

V snahe riešiť postavenie maďarskej a ukrajinskej (rusínskej) národnosti boli prijaté opatrenia a uznesenia KSČS, KSS, štátnych orgánov a organizácií Národného frontu. Dotýkali sa problematiky kultúrneho, a spoločensko-politického postavenia príslušníkov národností ako občanov, ich jazykových práv, otázok sociálnych, hospodárskych, kultúrnych, školských a pod.

Pri riešení národnostnej otázky sa vďaka socialistickým premenám na Slovensku dosiahli mnohé pozitívne výsledky. Došlo k odstráneniu mnohých deformácií, ktoré zdedil čs. socialistický štát z povojnového obdobia 1945 – 1948. Vytvorili sa základné predpoklady pre zblížovanie národností so slovenským národom.

Vo svojom základe progresívny proces riešenia národnostnej otázky neobišiel sa však ani bez chýb a nedostatkov, ktorými bol poznamenaný spoločensko-politický život

v našej vlasti, a to najmä v 50. rokoch. Zužovanie národnostnej problematiky spravidla na oblasť ekonomického vyrovnávania Slovenska s českými krajinami, neriešenie štátoprávneho vzťahu medzi českým a slovenským národom, ako aj deformácie marxisticko-leninskej teórie a politickej praxe znemožňovali dôsledne riešiť i problematiku postavenia národností v našom štáte všeobecne a na Slovensku obzvlášť.

Nedostatky pri riešení národnostnej otázky si KSČS uvedomovala už pred svojim XIII. zjazdom, keď z jej iniciatívy došlo k vytvoreniu zvláštneho interdisciplinárneho kolektívu pri ÚV KSS, ktorého úlohou malo byť skúmanie tendencii vývoja národnostných vzťahov v Československu, vypracovanie analýzy daného stavu a načrtnutie optimálneho riešenia národnostnej politiky našej strany. Vo vtedajšej politickej atmosfére sa však kritické stanoviská, ktoré formulovala táto skupina odborníkov, ako aj podnety, ktoré prichádzali zväčša z vedeckého frontu, neakceptovali.

Základné príčiny nedostatkov pri riešení problematiky postavenia národností v ČSSR, ktoré negatívne ovplyvňovali v podmienkach socialistického vývoja prirodzené integračné procesy a internacionálne vzťahy medzi našimi národmi a národnosťami, vidíme predovšetkým v ideovej, politickej a odbornej neujasnenosti dôležitých otázok postavenia národností a ich vzťahov k národom ČSSR, ďalej v nedôslednom určení základných práv a povinností, ktoré boli formulované predovšetkým v rámci občianskych práv, keďže národnosti neboli uznané za kolektivity. Preto sa vo vzťahu k národnostiam nepočítalo s reprezentáciou a orgánmi, ktoré by zabezpečovali ich špecifické práva. Reprezentácia národností sa realizovala len sprostredkovanne, v rámci daného centralistického politického systému a jeho orgánov a inštitúcií.

Tieto skutočnosti – ako dokazuje ústava z roku 1960 – znemožňovali dôslednú legislatívnu úpravu práv a povinností národností. Príslušné uznesenia KSČS a KSS, ako aj opatrenia štátnych orgánov, neboli transformované do systému zákonných noriem. Centrálné štátne orgány sa od roku 1952 podstatou národnostnej otázky normotvorne nezaoberali a preto v miestnom meradle v praktickej realizácii národnostnej politiky prevládala živelnosť.

V priebehu minulého roku sa vytvoril priestor, ktorý umožnil štátoprávne usporiadanie česko-slovenského vzťahu, ako aj rámcovú, pre celé Československo platnú úpravu otázky postavenia národností v podobe ústavného zákona č. 144/1968 Zb. z 27. októbra 1968.

Ústavný zákon o postavení národnosti v ČSSR – ako sa hovorí v dôvodovej správe k nemu – kodifikuje základné práva všetkých národností v Československu a má rámcový charakter. Predpokladá, že federálne zákonodarstvo a zákonodarstvo oboch republík podrobnejšie upraví podmienky a rozsah uplatňovania základných práv zakotvených v ústavnom zákone, a to tak v súvislosti so zákonnou úpravou občianskych práv a slobôd, ako aj so zreteľom na konkrétne, špecifické potreby a podmienky každej národnosti.

Realizácia ústavného zákona o postavení národností v podmienkach SSR je závažným politickým a konsolidačným faktorom. Vláda Slovenskej socialistickej republiky uvedomujúc si túto skutočnosť menovala v apríli 1969 Radu pre národnosti, ktorá spolu so stálymi a dočasnými komisiami, pracujúcimi v jej rámci, zameriava svoju činnosť na vypracovanie iniciatívnych návrhov, ktoré zabezpečia kvalifikované a urýchlené riešenie tak základných, ako aj parciálnych problémov na Slovensku žijúcich národností.

Najvýznamnejšou a v súčasnej etape neodkladnou úlohou je vypracovať základnú politickú líniu pre postup strany a štátnych orgánov, ako aj orgánov ľudovej moci a správy na úseku národnostnej politiky. Je nevyhnutné poukázať na to, čo v uzneseniach

KSČS a KSS ostáva trvalou a platnou hodnotou, čo pozitívne ovplyvňuje a môže ovplyvňovať spolunažívanie našich národov a národností. Súčasne je nevyhnutné formulovať i nové zásady, ktoré, vychádzajúc z ústavného zákona o národnostiach z októbra m. r., určia ďalší postup v tejto oblasti.

Návrh politických zásad realizácie ústavného zákona o postavení národností, špecifikovaný na podmienky SSR, chápeme teda ako logickú symbiózu doterajších i nových zásad národnostnej politiky voči národnostiam, ako základ pre legislatívne opatrenia, pre vypracovanie konkrétneho postupu, pre dôsledné uplatnenie marxisticko-leninských ideí v oblasti našej národnostnej politiky.

I. ORGÁNY A REPREZENTÁCIA NÁRODNOSTÍ v rámci zastupiteľských zborov a výkonných orgánov SSR

Súčasťou doterajšej národnostnej politiky KSS a štátnych orgánov voči maďarskej a ukrajinskej (rusínskej) národnosti bola snaha o primeranú internacionalizáciu zastupiteľských a výkonných orgánov na Slovensku zdola nahor. Od roku 1954 – [v] ukrajinských oblastiach už predtým – sa v národnostných oblastiach viac-menej dôsledne uplatňoval pri voľbe poslancov do národných výborov všetkých stupňov, poslancov Slovenskej národnej rady a Národného zhromaždenia národnostný kľúč.³⁵⁵ Išlo o primerané zastúpenie príslušníkov národností vo výkonných orgánoch všetkých stupňov. Roku 1952 boli vytýčené zásady pre obsadzovanie funkcií na ONV, KNV a v rôznych hospodárskych a kultúrnych inštitúciách i v centrálnych riadiacich orgánoch príslušníkmi národností,³⁵⁶ čo sa pozitívne prejavilo predovšetkým vo vzťahu k príslušníkom maďarskej národnosti, ktorí dovtedy do týchto funkcií neboli volení alebo delegovaní. Postupne sa tiež na centrálnych orgánoch budovali osobitné útvary pre riadenie národnostnej politiky – najmä v oblasti kultúry a školstva.

Ústavný zákon o postavení národnosti v článku 5, ods. 2 hovorí, že „Zákony národných rád ustanovia tiež, pri ktorých zastupiteľských zboroch a výkonných orgánoch sa zriaďujú orgány, ktoré budú zabezpečovať uskutočňovanie práv národnosti.“ Tým sa zabezpečuje reprezentácia národností na inštitucionálnej základni, a to v rámci existujúcej sústavy zastupiteľských a výkonných orgánov Slovenskej socialistickej republiky. Táto forma štátno-politickej reprezentácie národností umožňuje: 1. zastúpenie národností v Slovenskej národnej rade; 2. účasť zástupcov národností vo výkonných orgánoch Slovenskej socialistickej republiky a 3. zabezpečuje uplatňovanie špecifických práv národností v národných výboroch.

Zastúpenie národností v Slovenskej národnej rade

Poslanci SNR oboch národností tvoria v rámci SNR národnostný výbor so sekciami každej národnosti. Poslanci národností pristupujú k činnosti SNR z hľadiska spoločných

355 A magyar lakosság első ízben 1954-ben vehetett részt a nemzeti bizottsági, a szlovák nemzeti tanácsi és a nemzetgyűlési választásokon.

356 A kormány 1952. június 17-i és a Megbízottak Testülete 1952. július 1-jei határozatára utal, amelyek elrendelték többek között a magyarok számának növelését az államigazgatási szervekben.

záujmov a potrieb SSR, vyjadrujú a prezentujú záujmy a potreby národností ako celku. Národnostný výbor predkladá SNR a predsedníctvu SNR iniciatívne návrhy na riešenie tých hospodárskych, politických, spoločenských a kultúrnych otázok, ktoré sa týkajú osobitne národností. Vyjadruje sa k návrhom opatrení a zákonov SNR, ktoré sa týkajú národností alebo regiónov, v ktorých národnosti žijú. Sleduje, ako sa v praxi vykonávajú zákony SNR, týkajúce sa národností.

Slovenská národná rada pri tvorbe osobitných zákonov SNR alebo iných úprav týkajúcich sa výslovne národností rešpektuje stanovisko kvalifikovanej väčšiny národnostného výboru, a to najmä v školskom zákonodarstve, v zákone o kultúrnych inštitúciách národností; v jazykovom zákone a pri legislatívnych úpravách zásady dvojazyčnosti vo vymedzených národnostných oblastiach; v zákone o princípoch činnosti národných výborov v národnostných oblastiach, alebo pri úprave činnosti národných výborov v týchto oblastiach; v zákone o orgánoch, ktoré majú zabezpečovať práva národností; a v zákone alebo úpravách týkajúcich sa územnosprávneho členenia oblastí obývaných národnosťami.

Národnostný výbor – takisto ako ostatné orgány SNR – vyjadruje sa k iným otázkam, napríklad k programom ekonomicko-sociálneho rozvoja regiónov, v ktorých žijú národnosti. V otázkach, týkajúcich sa národností, má národnostný výbor právo pozývať na svoje schôdze členov vlády a vedúcich činiteľov štátnych orgánov, ktorí sú povinní podať národnostnému výboru správy a informácie.

Predseda národnostného výboru a predstavitelia národnostných sekcií sú členmi Predsedníctva SNR. Jeden z podpredsedov SNR sa menuje z radov príslušníkov národností.

Poslanci národností do SNR sú volení na základe všeobecných zásad volebného zákonodarstva s prihliadnutím na národnostné zloženie obyvateľstva. Národný front SSR – ako to vyplýva z ústavného zákona o postavení národností a z dôvodovej správy k nemu – zabezpečuje ustanovenie kandidatúry primeraného počtu poslancov národností do SNR.

Pri prerokúvaní osobitných otázok, týkajúcich sa národnostných vzťahov, ekonomicko-sociálnych problémov a celkových spoločensko-politických problémov v jednotlivých národnostných oblastiach schádza sa národnostný výbor s príslušnými poslancami slovenskej národnosti za daný región, čím sa zabezpečuje spoločný postup, ako aj jednotné uplatnenie zásad národnostnej politiky Slovenskej národnej rady v oblastiach, kde žijú národnosti.

Poslanci národností pracujú aj v iných výboroch SNR, najmä v kultúrnom a školskom výbore.

Účasť zástupcov národností vo výkonných orgánoch Slovenskej socialistickej republiky

Práva národností, dané zákonmi, ako aj účasť zástupcov národností vo vláde a na výkone štátnej moci a správy zabezpečuje vláda SSR. Zriaďuje svoj výkonný orgán pre národnosti, ktorý zodpovedá vláde za konkrétne uskutočňovanie národnostnej politiky.

Na Ministerstve školstva a Ministerstve kultúry SSR riadia školskú a kultúrnu problematiku národností námestníci ministrov-príslušníci národností. V týchto rezortoch sa súčasne vytvárajú odbory pre riadenie školských a kultúrnych otázok národností.

Kvalifikované a primerané zastúpenie príslušníkov národností uskutočňuje sa tiež v iných dôležitých rezortoch, ústredných úradoch a inštitúciách.

Ako poradný a iniciatívny orgán vlády je pri vláde SSR ustanovená Rada pre národnosti, ktorá sa zúčastňuje na príprave opatrení vlády smerujúcich k zabezpečeniu všestranného rozvoja národností a národnostných vzťahov.

Orgány pre zabezpečovanie práv národností pri národných výboroch

Národnostné princípy politiky KSS a štátu sa uplatňovali doteraz pomerne najkomplexnejšie v činnosti národných výborov v národnostne zmiešaných oblastiach. Na základe ústavného zákona o postavení národností sa tieto princípy v činnosti národných výborov zvýrazňujú a vytvárajú priestor pre primeranú inštitucionálnu formu.

Poslanci národností v národných výboroch vytvárajú národnostnú komisiu, ktorá sa podľa potreby schádza, radí a v pléne NV vyjadruje špecifické záujmy a potreby národností. Táto komisia sa schádza len vo veciach, týkajúcich sa špecificky národnostných problémov. Bez súhlasu väčšiny poslancov NV – členov národnostnej komisie, plénum národných výborov neprijme meritórne rozhodnutie.

Na okresných národných výboroch v národnostne zmiešaných oblastiach pôsobia oddelenia pre riadenie školských a kultúrnych otázok národností.

Zloženie vedúcich funkcionárov a pracovníkov aparátu národných výborov zodpovedá národnostnej štruktúre obyvateľstva.

Zastúpenie národností vo volených orgánoch všetkých stupňov zabezpečí zákon o voľbách.

Spory zásadného charakteru, ktoré vzniknú pri realizácii zákonov o právach národností rieši ústavný súd.

X X X

Nová zákonná úprava postavenia národností v štáte, ako aj zákon o Národnom fronte umožňujú konštituovanie komplexnejšej spoločensko-politickej reprezentácie národností v Národnom fronte. Za týmto účelom by mali v rámci Národného frontu vzniknúť a pôsobiť delegované alebo volené orgány, ktoré by predstavovali spoločenskú reprezentáciu každej národnosti. Ich poslaním by bolo spolupracovať s ostatnými zložkami Národného frontu pri plnení celospoločenských úloh.

Obdobné zložky by sa mali vytvárať aj pri okresných výboroch NF Slovenskej socialistickej republiky v národnostne zmiešaných regiónoch.

II. NÁRODNOSTNÉ ŠKOLSTVO

Právo vzdelávať sa v materinskom jazyku je neodcudziteľným právom každého československého štátneho občana. V záujme všestranného rozvoja národností je potrebné zabezpečiť vyučovanie v materinskom jazyku počnúc od jasieľ na všetkých stupňoch československého školstva, včítane špecializovaného vysokoškolského štúdia.

Jazyk vyučovania a výchovy je zásadne totožný s materinským jazykom. O výbere vyučovacieho jazyka neploletého dieťaťa pri zápise do školy, resp. výchovného zariadenia – slobodne rozhodujú rodičia alebo jeho zákonní zástupcovia. U ploletých žiakov pri výbere vyučovacieho jazyka rozhodne sám žiak.

Důvody pre výuku materinského jazyka sú: efektivita osvojenia učiva, najekonomickejší a najprirodzenejší spôsob reprodukcie spoločenských vedomostí a výrobných síl, najľahší spôsob osvojenia všetkých druhov vedomostí.

x x x

Národnostné školstvo prispieva k pestovaniu československého socialistického vlastenectva a pomocou návaznosti na českú a slovenskú, ako aj na národnostnú kultúru upevňuje internacionálne myslenie a vzťahy v radoch príslušníkov národností.

Jazyk národnosti, ktorý má rovnakú spoločenskú hodnotu ako jazyk väčšiny, je východiskom pre osvojenie si jazyka väčšiny.

Kvalitné vyučovanie slovenského jazyka zabezpečuje široké uplatnenie príslušníkov národností, čo sa dosiahne kvalitnou prípravou učiteľov, najmodernejšími formami vyučovania a primeraným počtom hodín jazyka slovenského v učebných plánoch jednotlivých typov škôl. Preto je treba dosiahnuť, aby absolventi stredných škôl ovládali slovom i písmom slovenský jazyk.

x x x

Politika na úseku národnostného školstva je v súlade s celoštátnou koncepciou školskej politiky a uskutočňuje sa v intenciách jednotných, celoslovenských zámerov. Okrem všeobecne platných celoštátnych predpisov a zásad musia platiť osobitné predpisy a zásady vyplývajúce zo špecifického postavenia národnostných škôl. Učebné osnovy pre národnostné školy vypracujú sa na základe celoštátnych osnov s prihliadnutím na národnostnú tradíciu a svojráznosť. Do celoštátnych učebných osnov treba zahrnúť poznanie histórie a kultúry národností.

Na úseku národnostného školstva treba vytvoriť podmienky, aby sa vo všetkých kategóriách vzdelávania príslušníkov národností dosiahol celoštátny priemer.

Inštitúcie národnostného školstva, národnostné kultúrne spolky, pedagógovia a rodičia na upevnenie povedomia národností môžu uskutočňovať propagandu o význame a výhodách vyučovania v materinskom jazyku cestou masovokomunikačných prostriedkov.

x x x

Najvyšším riadiacim a kontrolným orgánom národnostného školstva je minister školstva SSR, ktorý túto právomoc uskutočňuje prostredníctvom hlavnej správy pre národnostné školstvo MŠ. Na čele hlavnej správy stojí námestník ministra školstva. Zástupca ministra školstva má byť príslušníkom národností. Na hlavnej správe národnostného školstva sú vytvorené odbory a oddelenia.

Na úrovni ONV v národnostne zmiešaných oblastiach sa stará o národnostné školstvo samostatný odbor školstva. Zmeny týkajúce sa obsahu a štruktúry národnostných škôl povoľuje výlučne Ministerstvo školstva SSR.

x x x

V mestách a obciach obývaných národnosťami majú byť zriadené školy s vyučovacím jazykom národností.

Z objektívnych potrieb národností zriaďujú alebo zrušujú sa národnostné školy aj pri nižšom počte žiakov než to určujú celoštátne predpisy. Ďalšia existencia národnostnej školy má byť zabezpečená aj zodpovedajúcim organizovaním školského obvodu.

V ZDŠ pri OÚNZ a celoštátnych liečebných ústavoch, v klubovniach, školských družinách a ústavoch pre deti, ktoré si vyžadujú zvýšenú starostlivosť, treba zamestnávať takých pedagógov, ktorí zabezpečia prevádzku i v jazyku národností.

V ľudových školách umenia treba zabezpečiť vyučovanie v materinskom jazyku, a to individuálne a tiež po skupinách.

Národnostné školy na všetkých stupňoch majú byť samostatné. Ak na zlúčených školách, ktoré sú pod spoločnou správou, je riaditeľ jednej národnosti, zástupca riaditeľa má byť druhej národnosti, ale obaja musia ovládať obidva jazyky.

Z dôvodov prehĺbenia odbornosti vyučovania môže byť spojené pod spoločné riaditeľstvo SVŠ a SOŠ s vyučovacím jazykom národnosti. Národnostné SOŠ majú byť organizované v oblastiach obývaných národnosťami tak, že sa vytvorí pre 2-3 susedné okresy jedna odborná škola s 2-3 paralelnými triedami.

Stredoškolský profesor a učiteľ vyučujúci v oboch jazykoch má byť odmenený jazykovým príplatkom.

Výchova učňovského dorastu sa zabezpečuje v materinskom jazyku buď na učňovských školách zriadených v okresoch obývaných národnosťami, alebo na učňovských školách zriadených pre susedné okresy s patričným ubytovaním učňov, tiež v závodných učňovských strediskách.

Na SOŠ s vyučovacím jazykom národnosti treba zriaďovať nadstavbové triedy pre maturantov SVŠ, a to s vyučovacím jazykom národnosti.

Vysokoškolské štúdium národnostných menšín v materinskom jazyku má zodpovedať spoločenským a ekonomickým potrebám oblastí obývaných národnosťami.

X X X

Každý pedagóg pôsobiaci na všetkých stupňoch národnostných škôl musí mať príslušnú aprobáciu a od každého pedagóga sa vyžaduje maturitná skúška z vyučovacieho jazyka i z jazyka slovenského.

Rozvoj pedagogiky na národnostných školách si vžaduje zriadiť špeciálne výskumné pedagogické ústavy a pri pedagogických fakultách vytvoriť oddelenie pre postgraduálne štúdium učiteľov a riaditeľov národnostných škôl.

Učiteľstvo národnostného školstva má právo vytvárať si vlastné špecifické spolky, resp. zväzky.

III. KULTÚRA NÁRODNOSTÍ

Ústavným zákonom č. 144/1968 Zb., o postavení národností v ČSSR, zabezpečuje sa právo každej národnosti na jej všestranný rozvoj. Jedným zo špecifických prejavov existencie a rozvoja národností je ich kultúra.

Pri vytváraní priestoru pre rozvoj kultúry národností treba uplatňovať predovšetkým kvalitatívne hľadiská a vytvárať materiálne, kádrové a inštitucionálne predpoklady pre jej všestranný rozvoj.

X X X

Pri centrálnych slovenských vedeckých a kultúrno-osvetových inštitúciách treba venovať náležitú pozornosť národnostnej problematike, najmä v Osvetovom ústave v Bratislave a v Socialistickej akadémii dobudovať, resp. vytvoriť národnostné oddelenie a v Slovenskom ústave pre ochranu pamiatok zriadiť oddelenie pre ochranu pamiatok národností.

V národnostne zmiešaných okresoch pri kádrových a pracovných otázkach vychádzať z národnostnej štruktúry a špecifických potrieb okresov. Cestou okresných ľudových knižníc zabezpečiť dodržiavanie proporcionality jazykovej skladby knižného fondu vo vzťahu k zloženiu obyvateľstva.

X X X

Poslaním špecializovaných národnostných kultúrnych a vedecko-výskumných inštitúcií je komplexne spracúvať problematiku národností podľa charakteru danej špecializácie. V celoslovenskom, resp. československom kontexte sú výsledky práce týchto inštitúcií organickou súčasťou kultúry Slovenska, resp. Československa.

Všestranný kultúrny rozvoj národností vyžaduje si dobudovať, resp. vytvoriť kultúrne inštitúcie, najmä špecializovanú ústrednú knižnicu, galériu, múzeá, profesionálne divadlá a maďarský ľudovo-umelecký súbor; vytvoriť po vzore Zboru slovenských učiteľov polo-profesionálne telesá: zbor maďarských učiteľov a zbor ukrajinských učiteľov. Pre potreby vydávania kníh, časopisov a rozličných periodík zriadiť tlačiarne pre maďarskú a ukrajinskú národnosť, usporadúvať tradičné slávnosti piesní a tancov ukrajinských pracujúcich vo Svidníku a maďarských pracujúcich v Gombaseku ako vrcholné podujatia svojho druhu. V záujme zachovania a zabezpečenia vedeckého spracovania dokumentácie o živote národností na Slovensku je potrebné zabezpečiť centrálné archivovanie materiálov z činnosti orgánov, inštitúcií a spolkov národností.

X X X

Slovenské národné orgány, najmä Ministerstvo školstva budú osobitne sledovať kádrové zabezpečenie úseku národnostných kultúr, a to vlastným odborným školstvom, odborným školením v ostatných socialistických štátoch a formami doplnovacieho postgraduálneho štúdia. Ministerstvo kultúry cestou svojich orgánov zabezpečí pri okresných osvetových domoch v národnostne zmiešaných okresoch ďalšie vzdelávanie pracujúcich, ako aj iné formy výchovno-vzdelávacej činnosti so zreteľom na materinský jazyk národností.

Vychádzajúc z daných podmienok pokladáme za účelné zriadiť ústav pre výskum národností v rámci SAV, ktorý by sa zameriaval najmä na historickú, filologickú, literárnu, národopisnú, folkloristickú a sociologickú problematiku národností. Tento ústav by bol vrcholným koordinačným orgánom vedecko-výskumnej činnosti o národnostiach na Slovensku.

Pri umeleckých zväzoch bude potrebné – tak ako je to už pri Zväze spisovateľov – vytvoriť národnostné sekcie.

Nie menej významné je zabezpečenie edičnej činnosti pre potreby národností: vydávanie novín, časopisov, ako aj periodík v reči maďarskej a ukrajinskej, a to tak, aby to vyhovovalo potrebám spoločnosti a národností. Na úseku rozhlasu a televízie zabezpečiť potrebný časový rozsah vysielania v reči maďarskej a ukrajinskej.

IV.

POUŽÍVANIE JAZYKA NÁRODNOSTÍ

Právo užívať jazyk národností v úradnom styku a vo verejnom živote a zásady s tým spojené boli podrobne stanovené pre územie Slovenska uznesením Zboru povereníkov z 1. VII. 1952. V rámci uplatnenia tzv. zásady dvojjazyčnosti v národnostných okresoch

mal sa jazyk každej národnosti – popri slovenskom – používať v ústnom i písomnom styku, pri vydávaní smerníc, vyhlášok, rozhodnutí, označení štátnych, verejných a hospodárskych budov, zariadení, obchodov atď. Uplatnenie tejto zásady bolo vždy jednou z najzložitejších otázok a bolo preto predmetom niekoľkých uznesení straníckych orgánov. Komplexne nebola táto zásada uplatnená. Chýbala jednak zákonná úprava (uznesenie Zboru povereníkov bolo vydané ako interný, tajný materiál) a jednak nebolo podrobne stanovené, v ktorých obciach a pri akom počte (percentne) príslušníkov menšiny v obci sa má zásada dvojjazyčnosti uplatniť. Živelnosť pri uplatňovaní zásady dvojjazyčnosti vážne narúšala vzťahy príslušníkov národa a národnostných menšín v národnostných oblastiach.

Ústavný zákon o postavení národností z 27. októbra 1968 vytvára rámec pre legislatívnu úpravu, ktorá by mala zabezpečiť, že v SSR v zákonom vymedzených oblastiach popri slovenskom jazyku sa používajú aj jazyky národností a že v týchto oblastiach jazyk národa a národností sú rovnoprávne.

Úplná voľnosť používania jazyka národností na celom území štátu v osobnom, rodinnom a spoločenskom živote si vyžaduje i uplatnenie zásady, že v oblastiach obývaných národnosťami v tzv. úradnom styku popri slovenskom jazyku používa sa aj jazyk národností, a to v rozsahu, ktorý vymedzí zákon.

V obciach, ako kritérium zákonného nároku na úradný styk v jazyku národností navrhujeme určiť 10 % pomer príslušníkov národností.

Výnimka sa má uskutočniť v tých sídlach administratívnych a súdnych okresov, poľažne obvodov, v ktorých žije značný počet príslušníkov národností a ktoré predstavujú aj pre nich spoločenské a kultúrne strediská. Táto výnimka je žiaduca, najmä v relácii ukrajinskej (rusínskej).

Vychádzajúc z týchto zásad, občania národností majú mať právo vo svojom jazyku ústne a písomne obracať sa na všetky úrady a súdy v týchto obvodoch, resp. oblastiach. Úrady a súdy sú povinné vydať rozhodnutie aj v jazyku národností, včítane druhostupňového rozhodnutia.

Tieto práva, resp. povinnosti by sa mali primerane vzťahovať aj na spoločenské, kultúrne, záujmové a iné organizácie, ako aj na zastupiteľské zbory a ich orgány v národnostne zmiešaných oblastiach. V týchto zastupiteľských zborech aj jazyk národností by mal byť rokovacím jazykom.

Zásada dvojjazyčnosti sa má uplatňovať pri vydávaní úradných vyhlášok, všeobecných výziev a oznamov, ako aj pri používaní tlačív; pri označovaní úradov, orgánov a súdov; pri označovaní názvov miest a obcí, územných obvodov, ulíc, námestí a častí katastrálnych území miest a obcí; pri označovaní orientačných tabúl a výstražných znamení; v oblasti spojovej a inej služby v styku s obyvateľstvom (napr. dvojjazyčné označenie staníc, dvojjazyčné ústne informácie a pod.); pri označení predajní a prevádzkarní; pri zapisovaní mien v jazyku národností (v matrikách, dokladoch).

Tieto zásady primerane platia aj pre socialistické organizácie, ako aj pre rozpočtové a hospodárske organizácie.

Hospodárske a rozpočtové organizácie, kde je kvalifikovaný počet pracovníkov príslušníkov národností, majú aj v jazyku národností vydávať svoje štatúty, vnútorný poriadok, pracovnoprávne predpisy o ochrane zdravia a bezpečnosti pri práci, ako aj iné predpisy všeobecného charakteru, ktoré musia byť známe pracovníkom podľa zákonných predpisov.

Zákon okrem uvedených zásad by mal stanoviť aj tzv. petičné právo občanov národností v tom zmysle, že písomné a ústne podania (žiadosti, sťažnosti, návrhy, opravné prostriedky) občanov národností bez ohľadu na to, či bývajú v oblasti, kde splňujú zákonný predpoklad dvojazyčnosti, majú byť úradne prijaté a meritórne³⁵⁷ vybavené.

Ďalej zákonmi stanoviť, že texty zákonov, nariadení a všeobecných predpisov týkajúcich sa aj občanov národností majú byť vydávané aj v jazyku národností. To isté by sa malo sťahovať aj na tlačivá vydávané centrálnymi úradmi pre styk s občanmi (napr. v oblasti dôchodkového zabezpečenia, volieb, daní a pod.).

Zákonnému opatreniu má predchádzať pozitívna vysvetľovacia práca, treba zabezpečiť jeho realizáciu jasnými vykonávacími predpismi. V kádrovej sfére treba zabezpečiť hmotné stimuly (jazykové príplatky) a prednostné rozmiestňovanie odborných kádrov (lekárov, sudcov atď.) so znalosťou jazyka národností v regiónoch obývaných národnosťami.

Percentuálne kritérium treba zvážiť veľmi citlivo, berúc do úvahy zvláštnu situáciu ukrajinskej (rusínskej) národnosti.

- - -

Zásady a práva, ktoré sú zahrnuté v tomto materiáli, sú v podstate kodifikovaním zásad a práv, ktoré už doteraz boli preverené životom, prešli vývojovými etapami výstavby socializmu u nás a v ostatných socialistických krajinách, vo väčšine boli už predmetom niekoľkých uznesení straníckych a štátnych orgánov a zväčša boli realizované v dennej praxi. Niektoré prvky týchto zásad sa opierajú o pozitívne výsledky tejto praxe a o ústavný zákon zo dňa 27. októbra 1968 č. 144/1968 Zb. o postavení národností v ČSSR.

Praktické uskutočňovanie týchto zásad je historickou nutnosťou, dáva národnostiam istotu, pocit úplnej rovnoprávnosti, prehĺbuje ich vlastenecké a internacionálne cítenie, posilňuje československú štátnosť. Okrem toho prispeje ku konsolidácii spoločenských a politických pomerov u nás. Uplatňovaním marxisticko-leninských ideí môže sa stať Československá socialistická republika príkladom v riešení národnostnej otázky.

FKI, Nemzetiségi Tanács, 19. d., SZNT 1968–1970, géppel írt tisztázat

Összefoglalás: A magyar és ukrán kisebbség helyzetének rendezését célzó párhatározatok, mivel nem törvényerejű jogszabályok, nem érték el céljukat. Az 1968-ban elfogadott nemzetiségi alkotmánytörvény, amely végrehajtási törvények elfogadását feltételezi, tette lehetővé, hogy a nemzetiségi jogokat törvénybe foglalják. A nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásával kapcsolatos politikai irányelvek tervezetének a nemzetiségi szervekről és képviselőkről szóló I. fejezete szerint a nemzetiségek képviseleti szerve az SZNT-ben a magyar és ukrán tagozatból álló Nemzetiségi Bizottság lesz. A szlovák kormány a nemzetiségi politika megvalósításáért felelős nemzetiségi szervezet hoz létre, az Iskolaügyi- és a Kulturális Minisztériumban nemzetiségi miniszterhelyetteseket neveznek ki és nemzetiségi osztályokat hoznak létre. A nemzeti bizottságok nemzetiségi képviselői nemzetiségi szakbizottságokba tömörülnek. A nemzetiségi oktatásügyről

357 *meritórne*, magyarul: meritóriusan – érdemlegesen.

szóló II. fejezet szerint biztosítani kell az anyanyelvi oktatás feltételeit a bölcsődétől kezdve a specializált főiskolai tanulmányokig. A nemzetiségi kultúráról szóló III. fejezet szerint nemzetiségi kulturális intézményeket kell létrehozni: könyvtárat, képtárat, múzeumokat, színházakat, népművészeti együttest, pedagógusszövetséget, nyomdát, levéltárat, a Szlovák Tudományos Akadémia mellett Nemzetiségkutató Intézetet, a művészeti szövetségek keretében pedig nemzetiségi tagozatokat. A nemzetiségek nyelvhasználatáról szóló IV. fejezet szerint biztosítani kell a nemzetiségek nyelvének a hivatalos érintkezésben való használatát az általuk lakott járásokban és minden olyan településen, ahol részarányuk eléri a 10%-ot. Ezeken a helyeken a hivatalos iratok, a közintézmények megjelölése, az utca- és községnevek és kétnyelvűek lennének.

98

Pozsony, 1969. augusztus 26. Közlemény a Csemadok KB Elnökségének rendkívüli üléséről, amely szerint az Elnökség támogatja a pártnak és kormánynak az „ellenforradalmi elemek megfékezésére” vonatkozó intézkedéseit.

KÖZLEMÉNY A CSEMAKOK KB ELNÖKSÉGÉNEK ÜLÉSÉRŐL

A Csemadok KB elnöksége 1969. augusztus 26-i rendkívüli ülésén meghallgatta és jóváhagyta a Csemadok KB titkárságának a tagság tájékoztatása, a közrend biztosítása és a párthatározatok teljesítése érdekében fogantatosított intézkedéseit. Foglalkozott az ország jelenlegi belpolitikai helyzetével; a Szlovák Nemzeti Felkelés történelmi jelentőségével s 25. jubileumi évfordulójának a Csemadok szervezeteiben történő megünneplésével.

A Csemadok KB Elnöksége határozottan elítél minden rendbontást, törvénysértést, felforgató tevékenységet, nacionalista és szovjetellenes uszítást; minden olyan akciót, mely szocialista rendünk ellen irányul, társadalmi, politikai vagy gazdasági károkat okoz, akadályozza hazánkban a konszolidálódás folyamatát, zavarja a becsületes emberek fegyelmezett munkáját. Támogatjuk a CSKP intézkedéseit, s munkánkkal elősegítjük, hogy hazánk a szocializmus útján haladjon tovább, szövetségben és egyetértésben a testvéri szocialista államokkal és a Szovjetunióval. Akárcsak az elmúlt év válságos helyzeteiben, a Csemadok KB Elnöksége ma ismét hangsúlyozza, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaságot az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek közös államának tartja. Számunkra, csehszlovákiai magyarok számára az internacionalizmus és a hazafiság eszméi szentek és sérthetetlenek. Egyedül ezeknek a marxista eszméknek a tiszteletben tartása, az állam és a társadalom életében való következetes alkalmazása biztosítja a nemzetek és nemzetiségek életének kiteljesedését és jövőjét.

Az ország válságos napjaiban a Csemadok tagjai, szervezetei és szervei, valamint Dél-Szlovákia magyar lakossága tettekkel támogatta a párt törekvéseit. A csehszlovákiai magyar munkások, parasztok és értelmiségiek hűségesen teljesítették állampolgári kötelességüket, dolgoztak és védelmezték szocialista rendünk vívmányait. Szövetkezeti parasztságunk, mezőgazdasági dolgozóink józanságának, biztonságérzetének és öntudatának köszönhetjük, hogy Dél-Szlovákia földjein zavartalanul folyt és folyik ma is a munka, a termés betakarítása, így segítik az ország közellátási gondjainak megoldását.